

GÜRCİSTAN'A SEYAHAT

Anlatan: Fatima İskenderova
Yazan: Fatima Devrişeva

Fatima İskenderova

1959 yılında Kazakistan'da Almatı vilâyetine bağlı Drujba köyünde doğdu. Yedi kardeş arasında ikinci çocuktur. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Drujba'da tamamladı. 1980 yılında Almatı'da Cumhuriyet Tıp Koleji Hemşirelik Bölümünden mezun oldu. 1980-1986 yıllarında Almatı'da bir poliklinikte hemşire olarak çalıştı. Şimdi Almatı'da yaşamakta ve yine bir poliklinikte hemşirelik etmektedir.

1944 yılı Kasım'ında Ahıska bölgesinden sürgün edilen Türk ahali, uzun yıllar ne vatanlarından ne de Türkiye'den haber alabilmişlerdi. SSCB'nin yüksek duvarların arkasında esarete kalan bu toplum, hep vatan hasreti çekmiş ve bir gün oraya dönmeyi hayal etmiştir. Zamanında Türkiye sınırını geçen akrabaları merak etmiş, ayrıldıkları Ahıska topraklarında neler olup bittiğini ve en azından bir an olsun oraya dönüp vatan havasını teneffüs etmek ve suyunu içmek, sürgün edilen her Ahıskalı Türk'ün en büyük arzusuymdu.

Konuğumuz Fatima İskenderova, sürgün edilen bir Ahıskalı ailenin kızıdır. Kaderin yazısıyla 1986 yılında Gürcistan'ın Borcom şehrine seyahat etmiş ve böylece doğduğu yeri görenlerden biri olmuştur. O dönem için bu seyahat olağanüstü bir olay olmuştur. Kırk iki sene vatandan haber alamayan Türkler, doğduğu topraklardan ilk kez haber alabilmişlerdi. Bu ilginç ve Ahıska Türklerinin tarihine küçük de olsa ışık saçan vaka bizzat Fatima Devrişeva tarafından dinlenip kaleme alınmıştır.

Söz Fatima İskenderova'nın:

"1986 yılının Kasım ayında Gürcistan'a gittim. O zamanlar gençtim, daha 26 yaşındaydım. SSCB döneminde çok iyi çalışan işçilerin yılda bir defa ücretsiz tatil hakkı vardı. Ben poliklinikte hemşire olarak çalışırken böyle bir hakkı elde edip, 15 günlüğüne Borcom şehrindeki Gençlik Kampı'na tatile gitmişim. Yola çıkarken Aspinza şehrini göreceğimi hayal bile edememişim. Ahıska Türklerinin 15 Kasım 1944'te sürgün edildiklerini dedemin anlattıklarından

çok iyi biliyordum. Ayrıca ninem, Ahıska'da nasıl yaşadıklarını ve ne şartlarda sürgün edildiklerini hep anlatırdı.

Borcom, Kür Irmağı kıyılarında küçük ve şirin bir şehirdir. Geldiğim andan itibaren her tarafını dolaşıyordum. Bir gün dükkân üzerindeki yazıları okuyup geçerken kendimi otobüs terminalinde buldum. Burada otobüslerin güzergâhlarını incelerken, aniden gözüme Aspinza yazısı çarptı. Tereddüt etmeden kampa dönüp oradaki başkandan izin alarak Aspinza'ya gitmeye karar verdim.

Aspinza'ya gelince terminalde *Zveli* levhasını görünce daha da şaşırdım. Zira bizim büyüklerimizin *Zürzel* dediği bu köy, bir zamanlar annemin ailesinin yaşadığı köydü. O köye otobüs seferleri günde iki kez akşam ve sabah vakti kalkıyor, yolculuk da bir saat sürüyormuş. Akşamüstü yabancı yerlere gitmemek için bir otele yerleştim. Kaldığım iki katlı binada ne kalorifer ne de elektrik vardı. Resepsiyonda çalışan bir çocuktan İdmala köyünü sordum. Bu köy de babamın köyüydü. Yolun çok kısa mesafede olduğunu öğrenince bir taksiye bindim ve İdmala'ya gittim. Ancak orada kimseyle konuşamadım, çünkü ninem ve dedem orada yaşarken köyde Gürcü nüfusu çok azmış. Dolayısıyla iletişim kurulacak kimse yoktu.

Ben babamın annesi ve babasıyla büyümüştüm. Bu yüzden onların buradaki hayatlarını çok iyi biliyordum. Ninem eski günlerini çok hatırlar, bize anlatır ve anlatırken de ağlardı. Sekiz torunun arasında en çok beni severdi. Bu sevginin sebebi, onun 1944'te Gürcistan'dan Türkiye'ye eşile kaçan ablasına benziyor olmamış. Ablası sınırı geçtikten sonra ondan bir daha haber alamamıştı. "Acaba o nerede? Nasıldır?" diye hayatının sonuna kadar dertlenirdi. Ne yazık ki ablasını göremeden vefat etti.

Nenemin anlattıklarına göre, ablası Türkiye'ye kaçma kararı alındığında üç ve yedi yaşında iki oğlu varmış. Yedi yaşındaki oğlunu bırakmak zorunda kalmış, yanına üç yaşındaki oğlunu almış. Çünkü sınırı gece geçerken iki çocukla yakalanama tehlikesi vardı. Büyük oğlu sürgün zamanında Özbekistan'a gönderilmiş, orada büyüyüp evlenmiş. SSCB

dağıldıktan sonra Türkiye’de küçük kardeşini bulup yanına gitmiş. Şimdi ikisi de Bursa’da oturuyorlar.

Esas anlattıklarımın uzaklaştım, konumuza dönelim. İdmala’ya varınca biraz dolaştım. Kür Nehri’nin yanında Türk evlerinin yıkıntlarına baktım. Ninem bu nehrin çok bereketli olduğunu söyler, buradaki ceviz ağaçlarının çokluğundan bahsederdi. Şimdi bakıyorum bu ceviz bahçelerinin yerinde bölgeye gelen Gürcüler yeni evler yapmışlar...

Geri dönerken, taksici bana Yukarı ve Aşağı Oşora köylerini gösterdi. Kaldığım yere döndüğümde elektrikler yine kesilmiş ve otelin sahipleri odama karanlıkta gitmem için elime bir mum tutturmuşlardı. Odamda dedemle ninemi düşünüp üzüldüm. Çünkü gördüklerimi onlara anlatamazdım. Ne yazı ki onları 1976’da kaybettik.

Aniden kapıyı çalan bir ses, daldığım üzüntü âleminden beni alıp götürdü. Kapıyı açtığımda resepsiyondaki çocukla tanımadığım bir adamı gördüm. Adam kendini otel müdürü olarak tanıttı. Birkaç soru sorduktan sonra çıkıp gitti. Bir müddet sonra yine kapım çalındı. Bu defa müdürün ofisine gitmem gerektiği söylendi. Neden çağırıldığımı anlamamış değildim. Zemin katta olan odaya girince, karşımda oturan çok genç bir adam gördüm. Kendini KGB’de çalışan teğmen olarak tanıttı. Kimliğimi ve izin belgesini kontrol edip beni sorguya çekti. Öğrenmek istedikleri en önemli şey, nereden ve ne amaçla Gürcistan’a geldiğimdi. Niçin Zürzel köyüne gitmekte ısrarlı olduğumu da sordu. 1944 sürgününden önce dedemin ve ninemin Zürzel’de oturduğunu söyledim. Ancak genç teğmen sert bir şekilde: “Yarın sabah Borcom’a gider ve orada istediğiniz kadar dinlenirsiniz!” Ancak ben belli etmeden evet deyip kararımın bir saniye olsun vazgeçmedim. Eski yurdumuza bu kadar yakınken, görmeden dönersem babaannem ve dedeme Aspinza’ya gidip Zürzel’i ziyaret edemedim diye vicdan azabından yüzlerine bakamazdım.

Genç teğmen gözlerimdeki o kararı gördü sanki ve biraz yumuşayarak, Zürzel’e gidip orada on dakika dolaştıktan sonra geri dönmemi emretti. Şartlarını kabul ederek erkenden yola çıktım. Köye vardığımda sabah saat yediydi. Etrafa bakındığımda yalnızca dağları gördüm. Yollar eskisi gibi asfalt yüzü görmemişti. Ansızın karşıma çıkan bir çocuk, kimi aradığımı sordu. Ben de sürgün edilen dedem ve babaannemden bahsettim. İçimden de, o kadar zaman geçmiş, kim sağ kim ölü diye yavaş yavaş umudumu kaybediyordum. Çocuk beni bir evin yanına götürüp Lomar dedeyle

tanıştırdı. Ancak o yalnız Gürcüce konuşuyordu. Bu konuşmalarını anlamadığımı görünce “*Tatarca söylüyor musun?*” diye sordu! Meğer kendisi bizim dilimizi biliyormuş. Çok şaşırılmışım. Sohbeti Türkçe devam ettik.

Lomar dedenin Türkçe biliyor olması beni çok sevindirdi. O da dedemin ismini duyunca çok duygulandı ve beni sofraya davet etti. Bir süre sonra köyde benim geldiğimi duyan herkes Lomar dedenin evine toplandı. Dedemi hatırlayan herkes o gün gelip hâl hatır sordu. Dedem ve diğer Türk komşularıyla yaşanan güzel hatıraları benimle paylaştılar. Köydeki yaşlıların hepsi iyi derece Türkçe konuşuyorlardı. Demek ki o zamanlar bizim dilimiz herkesin ortak diliymiş...

Benim buraya aniden gelmem bazılarında endişe uyandırır da, gördüğüm kadarıyla çoğu beni gördükleri için sevinmişlerdi. Özellikle de dedemin bu köyde muhtar olduğu zamanlardan bahsettiler. Dürüst, çalışkan, mert ve iyi kalpli olduğundan dedemi bu köyde hâlâ saygıyla anıyorlardı. O, Zürzel’de yaşadığı ve muhtarlık yaptığı sırada fakir ve kalabalık ailelere hep yardımda bulunmuştu.

Bir yaşlı Gürcü, dedemden bahsederken: “Kızım, deden çok uzun boylu ve yakışıklıydı. Binalı’nın çok güzel kıratı vardı. Aşıkları da çok severdi. “Koroğlu, Aşık Garip, Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre vs. gibi hikâyeleri ezbere bilir ve düğün derneklerde söylerdi.” dedi. Tanıştığım Yason, Kate ve şimdi adını hatırlamadığım birçok yaşlının, dedemden ve ailesinden bahsetmesi içimi ısıtmıştı. Çok mutluydum; dedemin, ninemin, annemin ve babamın doğduğu topraklarda, onları iyilikle ve güzellikle hatırlayan insanların arasında, sürgünde üşümüş bütün Ahıska Türkleri adına kalbim ilk kez ısınmıştı. Vatanımdaydım ve üstelik unutulmamıştık...

Uzun konuşmalardan sonra köy ahali beni ertesi günkü düğüne ısrarla davet etti. Gelmesem çok darılacaklarını söylediler. Eğer bu düğüne gidersem dedeme ve nineme burada gördüklerimi anlatmanın da güzel olacağını ifade ettiler. Çok düşünceli insanlardı... KGB ile konuştuklarımı onlara bildirdim. Onlar da endişelenmememi, her şeye rağmen kalmamı ve idarenin bana bir şey yapamayacağını söylediler. Böylece o gece Lamar dedenin misafiri oldum.

Lamar dedenin 30-35 yaşında bir oğlu, gelini ve iki torunu vardı. Gelini çok iyi bir insandı, ismini hatırlamıyorum. Bunca yıl sonra o seyahatimi anlatacağımı nereden bilebilirdim ki... Yoksa hepsini

not ederdim. O yıllarda maalesef fotoğraf makinem yoktu. Oysa gittiğim düğünü çekip akrabalarım gösterirdim...

Düğün ikinci günün akşamı başladı. Biz Lamar dedenin geliniyle birlikte gittik. Düğünde köydeki diğer yaşlılarla da tanıştım. Benim Binalı'nın torunu olduğumu öğrenince yüzlerinde şaşkınlık ifadesi beliriyordu. İnsanlar gelip beni kucaklıyor, öpüyor ve kendi evine misafirlğe davet ediyordu. Bazıları da ninemden bahsediyordu. Çocuklarının nerede ve nasıl şartlarda yaşadıklarını, yani biz Türkleri çok merak ediyorlardı. Bunca sene sonra bizden haber almak onlar için güzel bir hadiseydi. Ancak bir daha eski dost ve komşularını görememek onlar için de çok üzücüydü. Bu duyguları, onların yaşlı ama iyilik saçan gözlerinden okuyordum.

Köydeki misafirperver insanlar birkaç gün daha kalmamı istiyorlardı. Ayrılma zamanı geldiğinde uzun uzun vedalaştık. Dedemi, ninemi, annemi ve amcalarımı tanıyan herkes tek tek gelip bana sarılıp bağrına bastı. Sanki bana kendilerinden bir parça verip aileme götürmemi istiyorlardı. Onlar sürgün edildiğinde çok üzüldüklerini bilhassa söylememi istiyorlardı. Vedalaşmaya gelen herkes aileme hediyeler getirmişti. Hediyelerin üzerine isimlerini yazmalarını rica etmiştim. Çünkü iki gün içerisinde tanıştığım kişilerin sayısı yüz elliye aşmıştı.

Lamar dede beni ailemin yaşadığı evin yerine götürüp oradan bir avuç toprak almamı tavsiye etti. Ben bunu düşünememiştim, sağ olsun. Zürzel'den ve o sıcak kalpli insanlardan ayrıldığı an çok karışık duygular yaşadım. Ailemi ve halkımı tanıyan bu insanlardan ayrılınca, sanki o an ben de vatanımdan ikinci kez sürgün edilmişim. Bu insanlar akrabalarından da öteydi o an. Kalbimi o kadar güzel ve sıcak duygularla doldurmuşlardı ki, hem gülüyor hem ağlıyordum. Bir zamanlar bu topraklarda yaşayan Türk halkımızın buralarda ne kadar mutlu yaşadığını düşündüm. Bir an binlerce kişinin bitmeyen ve sürgün denen yolculuğa çıkması gibi bir trajediyi... Bugün sınırlar açık. Ahıska'ya rahat gidip ziyaret edebiliriz. Ama artık kimse sizi hatırlamaz ve o sıcaklıkla kapılarını açmaz diye düşünüyorum.

Borcom'daki kampa döndüğümde, oradakiler, "Zürzel'e dedenden kalan mücevherleri aramaya mı gittin?" diye sormuşlardı. Onlara dedim ki, bu

dünyada vatanını kaybeden için en büyük zenginlik doğduğu topraklarına, ait olduğu yere geri dönmektir. Ama onlar beni anlamamışlardı. Oysa orada dünyanın en değerli ve paha biçilmez anlarını yaşamıştım...

Kazakistan'a döndüğüm zaman şimdi rahmetli olan Binali dedemi, Nari ninemi ve bütün akrabaları toplayarak onlara Zürzel'de yaşadıklarını anlatmıştım. Ahıskalı tüm akraba, eş ve dost toplanıp beni saatlerce çok sessizce dinlemişlerdi. Vatandan getirdiğim toprağa dokunup koklamışlardı. Ben anlattıkça kalplerinin derinliklerine gömdükleri o büyük vatan hasreti yeniden uyanmıştı. Eminim o gece benim anlattıklarımı duyan hiçbir akrabam uyuyamamıştı. Nitekim ertesi gün dedemle ninem Gürcistan vizesine başvurular. Büyük bir şans eseri bu izni aldılar. Böyle vakaya sebep olmam beni içten içe mutlu etmişti. Dedemle ninem, doğdukları topraklara ilk ve son ziyaretten sonra, hayatın sonuna kadar oralardan bahsetmişlerdi. Ne yazık ki, diğer akrabalarım o kadar şanslı olamamışlardı. Binlerce hemşehrimiz, doğduğu topraklardan koparılıp vatan hasreti çekerek sürgün edildikleri yerlerde vefat ettiler..."

Fatma İskenderova bugün 56 yaşında ve Almatı şehrinde yaşamaktadır. Hayatında yaşadığı en mutlu an sorulduğunda, vatanımı ziyaret ettiğim o üç gün diyor. Belki insanlık için vatanında üç gün geçirmek kısa bir zamandır, ancak Ahıska Türkleri için o üç gün kelimelerle anlatılmayacak kadar büyük ve yücedir. Günümüzde bile Ahıska Türklerine sizin için hayatta en önemli şey nedir diye sorduğunuzda, onlar tereddüt etmeden *vatan* derler. Çünkü bu kelimenin tam anlamını, doğduğu topraklardan zorla sürgün edilen ve vatanına kavuşmayı hayal edenler anlar ancak...

Fatma Devrişeva

1983 yılında Kazakistan'da Almatı vilayetine bağlı Kaskelen ilçesinin Candosov köyünde doğdu. Üç kardeş içinde en küçüğüydü. İlkokul, ortaokul ve liseyi Candosov'da okudu. 2005 yılında Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türkoloji bölümünden mezun oldu. 2010 yılında Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Halen İzmir'de özel sektörde çalışmaktadır.